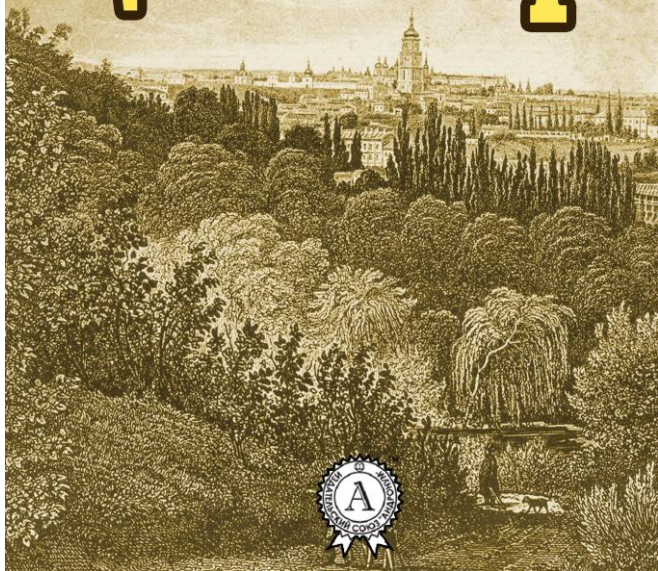

Василь Стус

Веселий
цвинтар

«Веселий цвинтар» Василя Стуса — поетична збірка, для якої характерні мотиви самотності і боротьби, філософське осмислення світу.

У ній ліричний герой постає морально і літературно зрілим, сповненим натхнення сказати світові своє поетичне слово.

Світову славу митцю принесли збірки «Палімпсести», «Круговерть», «Веселий цвинтар», «Час творчості».

Василь Стус — український поет-шістдесятник, майстер філософсько-сатиричної творчості, політв'язень СРСР, Герой України.

Василь Стус ВЕСЕЛИЙ ЦВИНТАР

НАД ОСІННІМ ОЗЕРОМ

Цей став повісплений, осінній чорний став,
як антрацит видінь і креміль крику,
виблискує Люципера очима.

П'янке бездоння лащиться до ніг.

Криваво рветься з нього вороння
майбутнього. Летить крилатолезо
на утлу синь, високогорлі сосни
і на пропащу голову мою.

Охриплі очі збіглися в одне —
повторення оцього чорноставу,
насилу вбгане в череп.

Неприхищений,
а чуєш, чуєш протяг у душі!?

ВЕРТЕП

На першому поверсі — двоє людей
на другому — їхні тіні.

Вправний оператор
так освітлює кадр,

що й не добереш,
де люди, а де лиш тіні.
Внизу проказують: нам з тобою
жити в любові й радості.
Вгорі повторюють: мав би ніж —
зарівав би як собаку.
Потім на кін виходить
хтось третій
і починає агітувати за рай,
що росте й росте
все вище й вище.
Сніп світла зноситься
в порожню небесну твердь,
де чути янгольські співи:
«одним кипіти в маслі,
а другим у смолі».
Нарешті починаються танці:
на авансцену вискакує чорт
і починає обертатися.
Раз він стає на ноги,
вдруге — на руки,
доти перевертається,
поки руки не приростають до землі,
а ноги зависають в повітрі.
І тоді стає помітно,
що обертається, власне,
тільки тулуб.

* * *

Мені здається, що живу не я,
а інший хтось живе за мене в світі
в моїй подобі.

Ні очей, ні вух,
ні рук, ні ніг, ні рота. Очужілий
в своєму тілі. І, кавалок болю,
і, самозамкнений, у тьму щій тьмі завис.

Ти, народившись, виголів лишень,
а не приріс до тіла. Не дійшов
своєї плоті. Тільки перехожий
межисвітів, ворушишся на споді
чужого існування.

Сто ночей
попереду і сто ночей позаду,
а межі ними — лялечка німа:
розпечена, аж біла з самобою,
як цятка пекла, лаконічний крик
усесвіту, маленький шротик сонця,
зчужілий і заблуканий у тілі.
Ти ждеш іще народження для себе,
а смерть ввійшла у тебе вже давно.

* * *

Порідшала земна тужава твердь,
міський мурашник поточив планету.
Міліціонери, фізики, поети
вигадливо майструють власну смерть.
Протрухлий український материк
росте, як гриб. Вже навіть немовлятко
й те обіцяє стати нашим катом
і порубати віковий поріг,
дідівським вимшілий патріотизмом,
де зрідка тільки човгання чобіт
нагадує: іще існує світ
справіку заборонений, як схизма.
Ця твердь земна трухлявіє щодня,
а ми все визначаємось. До суті
доходимо. І, Господом забуті,
вітчизни просимо, як подання.

* * *

Біля метро «Хрещатик»
щоранку зупиняється
дитячий візок.
Двірничка вибирає з чавунних урн
накиданий мотлох —
старі газети, ганчір'я,

коробки з-під сірників, недокурки,
навантажить ними візок
і сквером каштанів рушає далі.
А сьогодні, напередодні свята,
вона вбрала найкращу спідницю з сатину,
новенькі черевики й фуфайку,
навіть візок прикрасила
штучними квітами з поролону.
Усмішка і задума на її обличчі
творить рівновагу щастя.

* * *

Посадити деревце —
залишити про себе найкращу пам'ять.
І вони стали висаджувати вздовж колючого
дроту
квіти, кущі, дерева.
Дикий виноград обснував гострі шпичаки,
розвісив лапате листя
і навіть попускав синюваті грони,
повився повій,
трублячи в поблідлі сурми ніжності.
Коло горожі порозпускались такі півники,
півонії, жоржини,
що заберуть очі і не повернуть.
Начальство, перевіряючи, як вони виконують

взяті соцзобов'язання,
завжди ставило проти графи
«заходи по естетичному вихованню
ув'язнених»:
ведеться на високому ідейно-політичному
рівні.
Одні тільки підписи високого начальства
їм нагадували забуті шпичаки дроту.

* * *

Їх було двоє — прибиральниця і двірник.
Вони сиділи на Володимирській гірці —
там, де видно увесь Труханів острів,
Дарницю і навіть поближні трамваї,
і жваво обговорювали замацану статтю
«Як ми готуємо пленум райкому».
Між ними спалахнула жвава дискусія,
в якому районі міста
пленуми проводяться якнайкраще.
Двірник був настирливий,
але прибиральниця не здавалась:
по пам'яті вона цитувала Брежнева.
Докази її, майже незаперечні,
таки справляли враження,
бо двірник скільки не опирався,
мусив був здатися.

З кишені він дістав
загорнений у газету сніданок —
цибулю, хліб, кусень сала й пляшку води,
щедро розполовинив,
віддавши їй більшу частину
хліба, цибулі і навіть сала.
Поївши й попивши,
прибиральниця дістала з-за пазухи
зашмарованого вузлика,
висипала в жменю дріб'язок,
піднесла до очей
і стала підраховувати навпомац.
Напевне, вона збиралася
розрахуватися за снідання,
але двірник зробив королівський жест:
мовляв, не треба платні,
він сьогодні частує.

* * *

Тато молиться Богу,
тужить мама. Сестра
уникає порогу,
хоч вернутись пора.
Уникає — радіє,
повертає — мовчить.
Повечір'я ще тліє,

іще хвіртка рипить,
іще видно дорогу,
іще гусне жура.
Тато молиться Богу
і ридає сестра.

* * *

На Лисій горі догоряє багаття нічне
і листя осіннє на Лисій горі догоряє,
а я вже забув, де та Лиса гора, і не знаю,
чи Лиса гора впізнала б мене.

Середина жовтня, пора надвечір'їв твоїх,
твоїх недовір і невір і осіннього вітру.

І вже половина життя забувається. Гріх
уже забувається. Горе і радість нехитра.

Середина жовтня — твоїх тонкогорлих

розлук,

і я вже не знаю, не знаю, не знаю, не знаю
чи я вже помер, чи живу чи живцем помираю,
бо вже відбриніло, відквітло, відгасло,

відграло навкруг.

Та досі ще пахнуть тужливі долоні твої,
і губи гіркі аж солоні і досі ще пахнуть,
і Лиса гора проліта — схарапудженим птахом,
і глухо, в набухлих аортах, надсадно гудуть

голуби.

* * *

Відлюбилося.
Відвірилося.
Відпраглося.
День врівноважений,
як вичовганий валун.
Поступово перетворюєшся
на власний архів,
дорогий,
мов померлий родич.
Нічний ставок попід соснами,
книги, самота —
більше не зворохоблюють.
Світ — мірадом досяжних мет.
Забаганки — здійсненні.
Простягни руку попереду —
схололими пальцями
відчуєш самого себе.
Спокій,
вичинений.

МУМІЯ

I

Голова його заповонена спогадами.
(Вічне перемелювання однієї істини:
гримаси підлості, підлість підлості,
підлість підлості підлості).

Хтиво проказує старечим ротом:
те, що було 1968 року нової ери,
віддзеркалює, ніби в мертвій воді,
події 1968 року перед Христом.
Рухається, зазираючи в брезклу воду.

Підійшов, побачив, збагнув.
Збагнув, підійшов, побачив.

Все вже збагнуте
підійшов побачив
ні греця не збагнуть.

Але — стверджуватись:
утвердження покійника,
реанімація на рівні народження,
демократія цвинтаря.

Очей — не треба.

Ніг — не треба.

Зусилля — зайві.

Зайва голова

на рудиментарних плечах.

Цар природи, вінець її,
більшає, отже, маліє.

Проминання — цілюще.
Одужання — самовтратою.
Дозрівання — знищенням.
Вивершення — божевіллям.
Композиція багатьох голів,
поставлених одна на одну
(перша спить,
друга спить,
третя — спить,
четверта, п'ята —
до нескінченності! —
спить).
Верхня пантрує сон.

III

Кинеш камінь —
розходяться рівні кола.
Ловиш кола —
тоді вони знов збігаються,
утворюють подобу
стисненої пружини.
Виймаєш камінь —

чорніє дірка сама.

* * *

Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті

і витягнув п'ятака, схожого на сонечко.

А це вам дорога, він зробив кілька ступнів праворуч,

носаком позначивши її межу.

Щоб вам було радісно — вмикайте магнітофони, транзистори,

беріть до рук іграшкові калатала, бемкайте, хоч би й по голові.

Щоб не хотілося їсти й пити —

слухайте лекції, популярні кінофільми, як ви житимете щасливо,

коли доправитесь небесного царства.

А щоб не капав за шию дощ —

пам'ятайте,

що будь-яка злива

колись та кінчається,

навіть потоп.

Буде холодно — співайте оцих пісень,

при цьому він подав жмутик

проштемпельованих текстів

(дозволено цензурою

для колективного співу
двом, трьом і більше співакам).
Коли вам захочеться відпочити —
розучуйте цікаву гру про війну,
уявіть, що опали вас вороги
і хочуть позбавити щасливого існування.
Словом, стріляйте, кидайтесь на амбразури,
падайте під танки.
Тільки не розбігайтесь, докинув він.
— Благодійнику наш,
кому хочеться тікати з раю, —
загукали ми в одне горло,
вдивляючись в очі під кокардою,
схожі на дві крапельки ртуті.

* * *

Я йшов за труною товариша й думав:
везе ж таки людям:
задер ноги і ніякого тобі клопоту,
востаннє блиснув білими стегнами покійника,
а світ хай собі ходить хоч на голові.
Та коли ми прийшли на цвинтар,
побачили стільки машин, фургонів,
катафалків —
не те підступитися,
голови встромити немає де.

Стояла величезна черга за ямами.
Кожен намагався захопити шмат землі
(на руки давали 1,5х2 метри).
Наша черга була вісімсот шістдесят третя.
Де його було дочекатися,
коли полізло стільки горлохватів —
той інвалід першої групи,
в того право, в тієї немовля на руках,
а той просто так — залляв од самого ранку

сліпи

і суне, куди втрапить,
байдуже, за капустою чи по смерть.
Мали вже повертатися додому ні з чим.
Думаю собі: приїдемо назад
я й кину покійникові, як з кілочка:
буде тобі вилежуватись, уставай-но,
потерпи днів зо три зо чотири,
поки той плав спливе,
однак спішити — якого чорта?
Аж тут підступається до нас
баба з двома кошиками
(на цвинтарі випродовує городину)
вам ями треба питає
можу відступити свою
карбованців за сто п'ятдесят.
Воно можна знайти й дешевше,
але ж то саме тільки звання, що яма,
а в мене просто тобі перина —